

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós stratégia felé**(saját kezdeményezésű vélemény)**

(2020/C 429/08)

Előadó: **Peter SCHMIDT**

A Közgyűlés határozata:	2020.2.20.
Jogalap:	az eljárási szabályzat 32. cikkének (2) bekezdése saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2020.7.8.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2020.9.18.
Plenáris ülés száma:	554.
A szavazás eredménye:	212/2/5
(mellette/ellene/tartózkodott)	

1. Következtetések és ajánlások

1.1. A Covid19-világjárvány a felszínre hozta az ellátási láncok sérülékenységét. A gazdaság válság utáni helyreállítása lehetőséget nyújt arra, hogy átgondoljuk társadalmunkat és új jóléti modellt alakítsunk ki. Itt már nem választási lehetőségről van szó, hanem arról, hogy a prioritások terén a fenntarthatóbb termelési, forgalmazási és fogyasztási módok felé kell elmozdulni, valamint az ellátási láncok összes szereplőjének ellenállóbbá kell válnia a válságokkal szemben. Az élelmiszereinket megtermelő mezőgazdasági termelők vagy a ruháinkat előállító munkavállalók ellenálló képessége éppen olyan fontos, mint az európai importvállalatok, gyártók, nagykereskedők, kkv-k vagy kiskereskedelmi láncok ellenálló képessége.

1.2. Az EGSZB egy fenntartható fogyasztásra vonatkozó átfogó uniós stratégiát szorgalmaz. A leginkább fenntartható választásnak kell a polgárok számára a legegyszerűbb választást jelentenie. Ehhez a termelési és fogyasztási módjaink rendszerszintű átalakítására van szükség. Különösképpen azt kell még jobban elismernünk, hogy a nem fenntartható fogyasztási szükségletek kérdésének kezelése a termelők felelőssége is⁽¹⁾. Mivel a piacok maguktól nem biztosítanak fenntartható eredményeket, olyan stratégiára van szükség, amely létrehozza a szükséges szabályozási környezetet és stratégiai iránymutatással szolgál mind a magánszektor (többek között körforgásos és fenntartható üzleti modellek révén), mind a közgazgatási szervek számára (pl. közbeszerzések révén).

1.3. A fenntartható fejlődéshez olyannyira szükséges szakpolitikai koherencia megvalósítása érdekében a gazdasági és környezeti dimenzió mellett a társadalmi dimenziót is teljes mértékben be kell építeni a stratégiába. Az EU túl sokáig a piaci alapú megoldásokra összpontosított, a polgárok és munkavállalók szempontjait pedig elhanyagolta. A munkakörülmények javítását, a minimálbéreket, a szociális védelmet, a közszolgáltatásokba való beruházásokat, az inkluzív kormányzást, a méltányos adóztatást stb. ugyancsak bele kell foglalni fenntarthatósági kritériumként. Ez elősegítené a méltányosabb és hosszú távon fenntarthatóbb termelési és fogyasztási rendszereink megteremtését. Emellett hozzájárulna az ENSZ 2030-ig tartó időszakra vonatkozó menetrendjének megvalósításához is.

1.4. A fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós stratégiának különös figyelmet kell szentelnie a lakosság veszélyeztetett csoportjainak és az alacsony jövedelmű háztartásoknak, amelyeket a jelenlegi válság súlyosan érintett és a jövőben is súlyosan fog érinteni, ugyanakkor figyelembe kell vennie az ellátási láncok kiszolgáltatott szereplőire, köztük a mezőgazdasági termelőkre és a munkavállalókra gyakorolt hatásokat is. A fenntartható termékeket és szolgáltatásokat mindenki számára hozzáférhetővé és megfizethetővé kell tenni.

1.5. Rövid- és hosszútávon az összes vonatkozó szakpolitikai eszközt (pl. közbeszerzések, címkézés, adózás stb.) jobban össze kell hangolni és e célkitűzéshez kell igazítani. Az uniós politikák jelenlegi széttagozottságának és az elszigetelt megközelítésnek a leküzdéséhez összehangoltabb megközelítésre van szükség.

⁽¹⁾ A termelők minden ágazatban felelősek, de el kell ismerni a mezőgazdasági termelők sajátos helyzetét.

1.6. A Covid19-világjárványt követő gazdasági helyreállítással összefüggésben az EGSZB felkéri az Európai Bizottságot, az Európai Parlamentet és a tagállamokat, hogy az EGSZB-vel szorosan együttműködve nagyszabású és összehangolt integrált szakpolitikai programot dolgozzanak ki, amely elősegíti Európa „jobb újjáépítését” és a fenntartható fogyasztásra vonatkozó átfogó uniós stratégiához szükséges feltételek megteremtését. Az EGSZB a következő konkrét intézkedések végrehajtását javasolja:

- A fenntarthatóságot elősegítő, pl. a termék élettartamát és fenntarthatóságát növelő termékszabványok és tilalmak bevezetése
- A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalma
- A versenyszabályok javítása azon közös kezdeményezések esetében, amelyek előmozdítják a fenntarthatóságot az ellátási láncokban
- A szociális és környezetvédelmi záradékok érvényesítése a kereskedelmi megállapodásokban
- A vállalatok elszámoltathatóságának fokozása, illetve tudatosságuk növelése a környezeti (pl. EMAS) és társadalmi vetületeket illetően
- Az adóztatás súlypontjának a munkáról az erőforrások felhasználására való áthelyezése
- A tisztességes és zöld közbeszerzések előmozdítása kötelező minimumkritériumok alkalmazásával
- Az átláthatóság javítása a származásra, a fenntarthatóságra és a szociális dimenzióra vonatkozó kötelező címkézési szabályok bevezetésével
- Az alulról jövő kezdeményezések és a kísérleti intézkedések ösztönzése
- A reklámmal és marketinggel kapcsolatos kérdések kezelése
- A fenntartható fogyasztásra nevelés előmozdítása.

2. Bevezetés

2.1. A Covid19-világjárvány felszínre hozta az ellátási láncok sérülékenységet, valamint rávilágított, hogy sürgős, rendszerszintű átalakulásra van szükség. Az egészségügyi és gondozási ágazatok alulfinanszírozottsága, a bolygók tűrőképességével össze nem egyeztethető, lineáris termelési és fogyasztási folyamatoknak alárendelt globális ellátási láncokra és gazdasági rendszerekre való túlzott támaszkodás veszélybe sodorta a kormányok azon képességét, hogy a lakosság egészségének védelme érdekében gyors és határozott lépéseket tegyenek. Itt már nem választási lehetőségről van szó, hanem arról, hogy a prioritások terén a fenntarthatóbb termelési, forgalmazási és fogyasztási módok felé kell elmozdulni, valamint az ellátási láncok összes szereplőjének ellenállóbbá kell válnia a válságokkal szemben⁽²⁾. A világjárvány a média figyelme és a politikai viták középpontjába helyezte a szociális védelmet, a közszolgáltatásokat, az alacsonyan képzett munkavállalókat, a munkahelyi egészségvédelmet és biztonságot, valamint a munkakörülményeket.

2.2. Az EGSZB teljes mértékben elkötelezte magát az ENSZ 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlődési menetrendje és a benne foglalt 17 fenntartható fejlődési cél mellett. A fenntartható fogyasztásra és termelésre vonatkozó 12. fenntartható fejlődési cél végrehajtása azonban továbbra is nagy kihívást jelent Európában⁽³⁾, ugyanakkor alapvető fontosságú a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó menetrend egészének megvalósításához. Valójában nem fenntartható az a mód, ahogyan jelenleg a legtöbb ember fogyaszt – nagy mennyiséget gyors ütemben, lineáris pályát követve és jelentős hulladék termelésével (vásárol-felhasznál-kidob). Ráadásul a polgárokat elsősorban egyéni fogyasztóknak tekintik, ami a döntéseikkel kapcsolatos felelősség terhét az emberekre hárítja anélkül, hogy elérhető és megfizethető alternatívákat biztosítanának számukra.

2.3. Az EGSZB korábban arra kérte az Európai Uniót, hogy tegyen javaslatot egy olyan, az emberek és a bolygó jólétével kapcsolatos új jövőképre, amely a környezeti fenntarthatóság, a méltó élethez való jog és a szociális értékek védelmének elvére épül⁽⁴⁾. A fenntartható fogyasztáshoz kapcsolódó következetes uniós megközelítés az EGSZB által megfogalmazott, a „senki ne maradjon ki” elvre épülő, fenntartható, jóléti gazdaságra vonatkozó stratégiai jövőkép egyik alapvető eleme.

2.4. Az EU-ra jelentős politikai nyomás nehezedik, hogy határozott lépéseket tegyen a jövőkép megvalósítása felé. Az európai zöld – és szociális – megállapodásban hatalmas lehetőség rejlik, hogy a gazdaság a Covid19-válság után fenntarthatóbb alapokon épüljön újjá, így hozzájárul az új jóléti modell létrehozásához és a méltányos átállás biztosításához⁽⁵⁾.

⁽²⁾ Az EGSZB állásfoglalása a Covid19-válság utáni újjáépítésről és helyreállításról.

⁽³⁾ Eurostat: „Fenntartható fejlődés az Európai Unióban”.

⁽⁴⁾ HL C 106., 2020.3.31., 1. o.

⁽⁵⁾ HL C 47., 2020.2.11., 30. o.

2.5. A körforgásos gazdaságra vonatkozó új cselekvési terv tartalmaz egy, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának növelésére irányuló konkrét intézkedést, emellett pedig számos olyan kezdeményezést is, amelyek elősegíthetik a szabályozók és a vállalatok felelősségének megnyilvánulását. A körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési tervnek ki kell bővítenie az „Új megállapodás a fogyasztói érdekekért” elnevezésű 2018. évi csomag alkalmazási körét, amely a szerepvállalás helyett főként a védelemre és végrehajtásra összpontosított. A „termelőtől a fogyasztóig” elnevezésű stratégia és a biológiai sokféleségre vonatkozó stratégia végrehajtása kétszer olyan fontossá vált, mivel a Covid19-válság miatt minden eddiginél sürgetőbbé vált az uniós és a globális élelmiszerrendszerek ellenálló képességének és fenntarthatóságának növelése. A küszöbön álló nyolcadik környezetvédelmi cselekvési program lehetőséget kínál a fenntartható fogyasztást érintő kérdések határozottabb kezelésére.

2.6. Ez a vélemény segít átgondolni a Covid19-világjárvány utáni helyreállítást, konkrét javaslatokat fogalmazva meg a fenntartható fogyasztásra vonatkozó átfogó uniós stratégiához, amely az európai zöld megállapodás részét képezi és kiegészíti a körforgásos gazdaságra vonatkozó új cselekvési tervet.

3. Kihívások – a jelenlegi helyzet elemzése

3.1. Európában továbbra is messze állunk attól, hogy életünket a bolygónk tűrőképességének határaihoz igazítsuk. Az uniós fogyasztási szokások értékeléséhez különböző módszereket használó különböző tanulmányok ugyanerre a következtetésre jutottak ⁽⁶⁾, ideértve az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) és a Svájci Szövetségi Környezetvédelmi Hivatal (FOEN) legutóbbi jelentését is ⁽⁷⁾.

3.2. A termékek és szolgáltatások fogyasztása közvetlen és közvetett nyomást gyakorol például a földhasználat megváltoztatására, a kibocsátás és a mérgező vegyi anyagok környezetbe jutása révén, másfelől számos környezeti hatással jár, beleértve az éghajlatváltozást, az édesvízkészletek kimerítését és az édesvizek szennyezését, valamint a biológiai sokféleség csökkenését is. Európában magas, sőt valójában a világon az egyik legmagasabb a fogyasztás „ökológiai lábnyoma”. Az adatok alapján közel három Föld méretű bolygóra lenne szükségünk a globális gazdaság fenntartásához, ha a bolygó összes lakosa az átlag európai szintjén fogyasztana ⁽⁸⁾, ⁽⁹⁾.

3.3. Európa ahhoz, hogy fenn tudja tartani magas fogyasztási szintjét, máshol kitermelt erőforrásokra szorul. Ennélfogva Európa a világ más részeire is egyre nagyobb nyomást gyakorol a legfontosabb környezeti kérdéseket illetően ⁽¹⁰⁾. Egészen véve ez a modell többé már nem egyeztethető össze a biztonságos és fenntartható jövővel ⁽¹¹⁾.

3.4. Habár az EU környezetvédelmi lábnyomának a kereskedelem révén történő „exportálása” nem tekinthető fenntarthatónak, azt is el kell ismerni, hogy az EU-val folytatott kereskedelem fontos szerepet játszik számos ország, különösen a legkevésbé fejlett országok társadalmi-gazdasági fejlődésében. Az EU valójában globálisan és a kereskedelmi partnerországokon belül a fenntarthatóság elősegítésének eszközeként mozdítja tevékenyen elő a kereskedelmet. A méltányosság, a körforgásosság és a fenntarthatóbb fogyasztás elvét tehát gondosan össze kell hangolni a kereskedelemmel, lehetőségeket teremtve az EU és kereskedelmi partnerei számára egyaránt ⁽¹²⁾.

3.5. A jelenlegi európai fogyasztási szokások szintén számos, a társadalmi igazságosságot érintő kérdést vetnek fel. Míg Európa egyes részeinek anyaglábnyoma a világon a legnagyobbak közé tartozik ⁽¹³⁾, más európai régiók egy általánosan elfogadhatónak minősülő életszínvonalat sem tudnak biztosítani. Az anyagi nélkülözés szintje – akárcsak a gazdaságra nehezedő nyomás mértéke – jelentős eltéréseket mutat az EU-n belül ⁽¹⁴⁾. A fogyasztás tehát szorosan összefügg például az élelmiszerre, szegénységre és egyenlőtlenségekre vonatkozó politikai programokkal ⁽¹⁵⁾. A fenntarthatóbb fogyasztás Európa egészében egyes szereplők esetében az erőforrás-felhasználás növekedését, míg más szereplők esetében az erőforrás-felhasználás csökkentését vonhatja maga után – összességében az erőforrásokhoz kiegyensúlyozottabb hozzáférést és az erőforrások igazságosabb elosztását biztosítva ⁽¹⁶⁾.

⁽⁶⁾ EEA SOER 2020.

⁽⁷⁾ EEA.

⁽⁸⁾ Global Footprint Network.

⁽⁹⁾ Vandermaesen, T. et al. (2019) EU overshoot day – Living beyond nature's limits (Az európai túlfogyasztás napja – Túl a természet korlátain). WWF.

⁽¹⁰⁾ SOER 2020.

⁽¹¹⁾ Steffen, W. et al., 2015.

⁽¹²⁾ Kettunen, M., Gionfra, S. and Monteville, M. (2019). EU circular economy and trade, IEEP Brussels/London.

⁽¹³⁾ EEA.

⁽¹⁴⁾ Eurostat.

⁽¹⁵⁾ ENSZ EGB (2018).

⁽¹⁶⁾ Rijnhout, Stoczkiewicz, Bolger (2018). Necessities for a Resource Efficient Europe.

3.6. A nem fenntartható fogyasztást számos különböző tényező bonyolult összjátéka befolyásolja. Az uralkodó üzleti modell lineáris, mivel a legtöbb vállalat növekedése még mindig azon alapul, hogy minél több ember minél több terméket vásároljon. Számos fogyasztói termék tényleges élettartama csökken⁽¹⁷⁾, míg a javításuk (gyakran szándékosan) egyre nehezebb⁽¹⁸⁾. A lineáris (vásárol-felhasznál-kidob) gazdasági modell alternatívái – például az anyag körforgásán, a karbantartáson vagy a megosztáson alapuló modellek – hozzájárulhatnak az általános anyagfelhasználás csökkentéséhez, de ezek továbbra is a háttérbe szorúlnak, és a jelenlegi feltételek mellett gyakran nem képesek felvenni a versenyt a lineáris modellekkel⁽¹⁹⁾. Sőt, a másodlagos (újrafelhasznált/újragyártott/újrahasznosított) termékeket gyakran az elsődleges (új) termékek mellett értékesítik, ezáltal az elsődleges és másodlagos termelés egyaránt környezeti hatásokkal jár⁽²⁰⁾. A termelésben (különösen a terméktervezésben), a fogyasztásban és hulladékképződés megelőzésében szélesebb körben bekövetkező rendszerszintű változások nélkül tehát a körforgásosság előmozdítása csak részben oldaná meg a problémát. A fogyasztóknak tényleges joggal kell rendelkezniük a javításra.

3.7. A kereslet egyik legfontosabb meghatározó tényezője és mozgatórugója az ár⁽²¹⁾, és amíg a termékek és szolgáltatások ára nem tükrözi pontosabban azok valós költségeit, addig a fenntartható fogyasztási szokások felé történő általános elmozdulás sem lesz lehetséges. A termelés és fogyasztás környezeti és társadalmi hatásainak gazdasági költségeit jelenleg rendszerint az adófizetők és a jövő generációi fizetik, nem pedig a termékeket és a szolgáltatásokat értékesítő vállalatok. Az alacsonyabb hatásokkal járó alternatív megoldásokat kínáló termékek és szolgáltatások gyakran még mindig drágábbak és nehezebben hozzáférhetőek annak ellenére, hogy a fenntarthatóbb fogyasztási lehetőségek, többek között a biotermékek és a méltányos kereskedelemről származó termékek bizonyíthatóan kevesebb káros hatással járnak⁽²²⁾.

3.8. Időközben egyre nagyobb figyelmet szentelnek a valós költségen alapuló számviteli módszereknek, és egyre több tanulmány születik a témában, amióta a közgazdász A. C. Pigou meghatározta a kapcsolódó költségek fogalmát⁽²³⁾. Az Európai Bizottság 2008-ban közzétette a külső költségek internalizálására elősegítő stratégiát⁽²⁴⁾, amelyben meghatározta, hogy a külső költségek internalizálására alkalmas gazdasági eszközök közül legfontosabb az adóztatás, az útdíj (vagy használati díjak) és – bizonyos körülmények között – a kibocsátáskereskedelem. Európában azonban hosszú távon az a tendencia figyelhető meg, hogy csökken a „környezetvédelmi” adókból származó bevételek teljes adóbevételhez viszonyított aránya⁽²⁵⁾.

3.9. További kihívást jelent a versenyjogi törvény jelenleg uralkodó értelmezése, amely a fogyasztói jólét rendkívül szűk fogalmát alkalmazza, és ezáltal a termékek fenntarthatóságával és előállítási módjával szemben az alacsony fogyasztói árakat részesíti előnyben. 2013-ban a holland versenyhatóság (ACM) az „Energiaügyi megállapodás” ügyében úgy határozott, hogy a több érdekelt féllel – munkáltatókkal, szakszervezetekkel, környezetvédelmi szervezetekkel és más szereplőkkel – kötött, az energiamegtakarítást, a megújuló energiaforrásokból előállított energiát és munkahelyteremtést előmozdító, a fenntartható növekedést szolgáló energiaügyi megállapodás nincs összhangban a versenyjogi követelményekkel. 2014-ben a holland versenyhatóság a „Kip van Morgen” ügyben úgy ítélte meg, hogy a több érdekelt féllel kötött, a csirkék jólétének javítását (például kevesebb antibiotikum és nagyobb tér), valamint további környezetvédelmi intézkedéseket célzó megállapodás korlátozza a versenyt.

3.10. Az európai bizottsági iránymutatás a 101. cikk (3) bekezdéséről kimondja, hogy a 101. cikk célja a piaci versenynek „mint a fogyasztói jólétet elősegítő és az erőforrások hatékony elosztását biztosító eszköznek a védelme”, anélkül, hogy utalna a nem gazdasági megfontolások figyelembe vételének lehetőségeire és módjára. Számos gazdasági szereplő szeretné fokozni fenntarthatósági projektjeit, de ez túl nagy beruházással járna, amit nem tudnak egyedül vállalni. A versenyjogi iránymutatásnak egyértelműbben meg kell határoznia a gazdasági szereplők számára, hogy miként vehetnek részt fenntarthatósági együttműködésben.

3.11. A Fairtrade Foundation legutóbbi tanulmánya bizonyítékkal szolgál arra vonatkozóan, hogy „az alacsony termelői árakra vonatkozó lehetséges együttműködésekkel kapcsolatos homályos jogi feltételek korlátozzák az ellátási láncokon belüli, a megélhetéshez szükséges bérek és jövedelmek biztosítását célzó együttműködést.” A jelentés kiemeli, hogy „rendkívül nagy mértékben elősegítené az előrehaladást, ha a versenyhatóságok még pontosabban meghatároznák, hogy hogyan értékelik versenyjogi szempontból az alacsony termelői árakkal kapcsolatos, versenyt megelőző együttműködést”⁽²⁶⁾.

⁽¹⁷⁾ EEA (2018): Waste prevention in Europe.

⁽¹⁸⁾ EEB (2019) Cool products don't cost the earth.

⁽¹⁹⁾ OECD (2019).

⁽²⁰⁾ Zink, T. és Geyer, R. (2017).

⁽²¹⁾ Eurobarométer felmérés, élelmiszerbiztonság, 2019. június.

⁽²²⁾ The external costs of banana production.

⁽²³⁾ Pigou, A. C. (1920). The Economics of Welfare.

⁽²⁴⁾ Európai Bizottság: A külső költségek internalizálására elősegítő stratégia, COM(2008) 435 final.

⁽²⁵⁾ Eurostat.

⁽²⁶⁾ Competition Policy and Sustainability: A study of industry attitudes towards multi-stakeholder collaboration in the UK grocery sector – Fairtrade Foundation. London, Egyesült Királyság; 2019. április.

3.12. A fenntartható fogyasztással kapcsolatos egységes megközelítés egyik akadályát az uniós szakpolitikák jelenlegi szétrendezettsége jelenti. Például a 2014. évi uniós közbeszerzési irányelv⁽²⁷⁾ végrehajtása kapcsán a különféle európai bizottsági főigazgatóságok külön munkálkodtak a szerződő hatóságok részére készülő, iránymutatásokat tartalmazó dokumentumok (a Környezetvédelmi Főigazgatóság zöld közbeszerzésről szóló kézikönyve⁽²⁸⁾, a Belső Piaci, Ipar-, Vállalkozás- és Kkv-politikai Főigazgatóság „Szociális vásárlás” című útmutatója⁽²⁹⁾ – frissítése folyamatban) kidolgozásán, miközben az Európai Bizottság „Iránymutatás az innovatív közbeszerzésről” címmel egy külön közleményt is kiadott⁽³⁰⁾. Ez rendkívül zavaró lehet azon ajánlatkérő szervek számára az EU-ban, amelyek a 12.3. fenntartható fejlődési célban meghatározottak szerint a fenntartható közbeszerzést illetően integrált megközelítést kívánnak alkalmazni.

4. Jövőkép – A fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós stratégia felé

4.1. A termelési folyamatok, termékek és szolgáltatások fenntarthatóságával (pl. a környezettudatos tervezéssel), valamint a hulladékká váló anyagok kezelésével foglalkozó szakpolitikák régóta az Unió politikájának sarokkövét képezik, és meglehetősen szilárd szakpolitikai keret van érvényben. Ez a megközelítés azonban már nem elegendő ahhoz, hogy a rendelkezésre álló időn belül elérjük a szükséges mértékű változást – a fenntartható fejlődésre való törekvésünk során nagyobb figyelmet kell fordítani a fogyasztás szerepére.

4.2. A fogyasztást célzó uniós szintű szakpolitikák ezidáig a polgárok fogyasztói szerepére és a tájékoztatáson alapuló szakpolitikai eszközök használatára összpontosítva próbálták befolyásolni a fogyasztói magatartást. A legjobb példa erre többek között a termékek ököcímkezése, a tudatosságnövelő kampányok és önkéntes zöld közbeszerzési kritériumok.

4.3. Ezek a szakpolitikai eszközök korlátozott hatást értek el a nem fenntartható fogyasztás tekintetében. Valójában nagyon kevés bizonyíték van arra, hogy a termékek környezeti teljesítményére vonatkozó jobb tájékoztatás, például az ököcímek, valódi változást hoznak a vásárlói magatartás terén, nem is szólva a szükséges mértékről. Ez különböző visszaható tényezőknél, nem tudatos rutinműveleteknek és szokásoknak tudható be⁽³¹⁾. A fogyasztói döntéseinket (legyen szó akár a háztartásokról, akár a magán- vagy az állami szektorról) továbbra is főként az ár és a kényelem határozza meg⁽³²⁾. Fontos azonban kiemelnünk, hogy a meglévő rendszerben rendelkezésre álló választási lehetőségekkel kapcsolatos felelősség nem a fogyasztókat, hanem a termelőket terheli⁽³³⁾. A kapitalista gondolkodás és az ellátási láncon belüli kiegyensúlyozatlan erőviszony az, ami a negatív versenyt eredményez – a fenntarthatósággal szemben az árat részesítve előnyben.

4.4. Ugyancsak problémát jelent, hogy felelőssé tegyék a polgárokat a fenntarthatóbb fogyasztásért, miközben a legtöbb termék és szolgáltatás nem a tényleges költségeit tükrözi, valamint a piaci és társadalmi mozgatórugók továbbra is a fokozott anyagfelhasználást ösztönzik. Jobban el kell ismerni, hogy a magán- és állami szektor felelőssége a nem fenntartható fogyasztási szükségletek kérdésének kezelése, valamint olyan eszközöket kell elfogadni, amelyek kiegyensúlyozott és átlátható módon segítenek biztosítani, hogy az egészségesebb, fenntarthatóbb és biztonságosabb választási lehetőség jelentse a polgárok számára a legegyszerűbb és leginkább megfizethető választást. Az Európai Bizottságnak továbbra is támogatnia kell a civil társadalom által vezetett, a fenntartható fogyasztásról szóló páneurópai kampányokat, nem csupán a fogyasztók egyéni döntéseire összpontosítva.

4.5. A jelenlegi uniós szintű politika jellegét részben az uniós és a tagállami szakpolitikai felelősségi körök közötti egyensúly határozza meg. Az olyan szakpolitikai eszközök, amelyek a kereslet szabályozására használhatók, például az adók, főként a tagállamok hatáskörébe tartoznak. Mindazonáltal az EU központi szerepet tölt be annak biztosításában, hogy Európa ne lépje túl a bolygónk tűrőképességének határait, és számos eszköze van a nem fenntartható fogyasztás elleni fellépésre. Egyes tagállamok számára hasznos lehetne, ha további uniós iránymutatásokat (eszköztárat) kapnának.

4.6. Az egyes megközelítések, mint a méltányos kereskedelem vagy a körforgásos gazdaság, fontosak, de nem elegendők a fenntarthatóság eléréséhez. Ezenkívül fennáll annak a kockázata, hogy a nem fenntartható fogyasztással kapcsolatos, egymástól független szakpolitikai válaszok kidolgozása előre nem látható problémákat okozhat a későbbiekben. Olyan átfogó és összehangolt megközelítésre van szükség, amely tükrözi az adott kérdés összetettségét és egységes hozzájárulást biztosít a különböző szakpolitikai területek részéről, a kutatástól és innovációtól kezdve az ágazati és iparági politikákon át egészen az oktatási, jóléti, kereskedelmi és foglalkoztatási politikáig⁽³⁴⁾. Ami a legfontosabb, hogy az uniós stratégiának kiegészítenie – nem pedig akadályoznia – kell a nagyratörő szabályozási beavatkozásokat, amennyiben szükség van rájuk.

⁽²⁷⁾ 2014/24/EU irányelv.

⁽²⁸⁾ Európai Bizottság: Kézikönyv a zöld közbeszerzésről.

⁽²⁹⁾ Európai Bizottság: Szociális beszerzés.

⁽³⁰⁾ Az Európai Bizottság közleménye – Iránymutatás az innovatív közbeszerzésről (2018).

⁽³¹⁾ Azaz a konkrét magatartásbeli változások az emberek által a magatartásuk megváltoztatását illetően kinyilvánított szándékkal szemben (ez utóbbira vonatkozó kutatás összefoglalása: LE Europe et al. (2018).

⁽³²⁾ LE Europe, VVA Europe, Ipsos, ConPolicy and Trinomics (2018).

⁽³³⁾ Lásd az 1. lábjegyzetet.

⁽³⁴⁾ EEA.

4.7. A fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós szintű stratégia ambiciózus keretet hivatott biztosítani a tagállamok és a magánszektor számára mind a háztartások, mind az állami szektor fogyasztásának kezeléséhez. A piac magától nem fog fenntartható eredményekkel szolgálni. Ehhez olyan stratégiára van szükség, amely megteremti a termékekre és szolgáltatásokra (mert a szolgáltatási piac sem feltétlenül fenntartható) vonatkozó ambiciózus úttörő kezdeményezéseket előmozdító szabályozási környezetet, és azokhoz stratégiai iránymutatással szolgál.

4.8. Ez az uniós stratégia az európai fogyasztók arra vonatkozó igényeire is választ adna, hogy az EU biztosítson olyan strukturális változásokat és új infrastruktúrákat, amelyek lehetővé teszik a fenntarthatóbb életmód választását⁽³⁵⁾.

4.9. A fogyasztás szerepének uniós szinten történő előtérbe helyezése a felülvizsgált és/vagy új politika kívánttal ellentétes hatásait és más előre nem látható hatásait is segíthet elkerülni, valamint a hosszú távú kulturális átállást is támogathatja abból a szempontból, hogy miként tekintünk az „elegendő” fogalmára, és milyennek látjuk a fogyasztásnak a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó menetrend megvalósításában betöltött szerepét.

4.10. A fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós stratégiának az európai fogyasztás anyaglábnymóának abszolút mértékű csökkentésére irányuló célokat kell tartalmaznia. Az uniós szintű célok a jóléti gazdaság megvalósítását elősegítő irányt mutathatnak, lendületet adhatnak és biztosíthatják az összhangot a többi kormányzati szint, valamint a magán- és közszférabeli innovátorok számára egyaránt⁽³⁶⁾.

4.11. Az erőforrás-felhasználáshoz kapcsolódó, az uniós politikákban ezidáig mellőzött igazságossági szempont döntő jelentőséggel bír⁽³⁷⁾. A fenntartható fogyasztásra vonatkozó stratégiának emberközpontú stratégiának kell lennie, amelynek célja, hogy a fenntartható fogyasztási döntések mindenki számára hozzáférhető, megfizethető és vonzó legyenek. A stratégiának különös figyelmet kell fordítania arra, hogy milyen hatást gyakorol a lakosság kiszolgáltatott csoportjaira és az alacsony jövedelmű háztartásokra. A magas jövedelmű társadalmi csoportokat is ennek megfelelően kell kezelni.

4.12. A munkavállalóknak és a mezőgazdasági termelőknek kiemelt szerepet kell játszaniuk a fenntartható fogyasztás előmozdításában, mivel ők a lánc egyik végén található fogyasztók és az ellátási lánc másik végén található termelők is egyben. Ezért elengedhetetlen, hogy a fenntartható fogyasztásra vonatkozó szakpolitikák kiegyensúlyozott megközelítést alkalmazzanak az értékláncon belüli értékmegosztás kapcsán, például előmozdítsák a tisztességes megélhetést biztosító munkavállalói béreket és mezőgazdasági termelői jövedelmeket az EU-ban és a világ déli régióiban egyaránt, ahelyett, hogy kizárólag az alacsony fogyasztói árak rövid távú elérésére összpontosítanak. A munkavállalók, a szakszervezetek, a termelői csoportok és civil társadalmi szervezetek szintén kulcsfontosságú szerepet tölthetnek be a fenntarthatósági és emberi jogi követelmények globális ellátási láncokon belüli betartásának nyomon követésében.

4.13. A kiskereskedelem is fontos szerepet játszhat a fenntartható fogyasztás előmozdításában azáltal, hogy a fogyasztókat az egészségesebb és fenntarthatóbb választásokra ösztönzi. Ebben az ágazatban különösen figyelemre méltó a fogyasztói szövetkezeti üzleti modell, mivel speciális vállalkozási formája a fogyasztó tagokat helyezi az üzleti és demokratikus irányítási struktúrájának középpontjába.

4.14. Az uniós stratégiának a fenntartható fogyasztás támogatására átlátható és megbízható információáramlást biztosító kezdeményezéseket is magában kell foglalnia, kihasználva az új és kialakulóban lévő digitális megoldások által kínált lehetőségeket. Ez azokat a vállalkozásokat is támogathatja, amelyek innovatív megoldásokat kívánnak alkalmazni, de a megfelelő mérőszámok és adatok hiányában nem tudják a mindennapi fogyasztás környezeti és társadalmi hatásait megbízhatóan felmérni. Ezzel a nehézséggel különösen a kkv-k, az induló innovatív vállalkozások és a szövetkezetek, azaz a legfontosabb innovátorok és kísérleti platformok küzdenek. Az EU szintén különösen fontos szerepet játszik a belső piacon megjelenő, környezetbarát jellegre vonatkozó állítások összehangolásában és ellenőrzésében. Jelenleg az ilyen állítások nagy mennyisége, illetve az azokat alátámasztó, eltérő fokú bizonyítékok zavart keltenek és befolyásolhatják a fogyasztók ezen állítások legitimitásába vetett bizalmát. Az EGSZB éppen ezért üdvözli az Európai Bizottság arra irányuló törekvését, hogy a körforgásos gazdaságra vonatkozó új cselekvési terv végrehajtásának keretében jogalkotási javaslatot nyújt be annak biztosítása céljából, hogy a vállalatok bizonyítsák a környezetbarát jellegre vonatkozó állításaikat.

4.15. A fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós szintű stratégiának el kell ismernie és elő kell segítenie a más szakpolitikai területekkel létrejövő szinergiákat. Európa teljes szén-dioxid-kibocsátásának 45 %-a például abból származik, ahogyan a termékeket gyártjuk és felhasználjuk, valamint ahogyan az élelmiszereket előállítjuk⁽³⁸⁾. Az élelmiszer-ellátási rendszerek a helyreállítás és a fokozott ellenálló képesség forrásai lehetnek abban az esetben, ha az élelmiszereket másképp termesztjük, dolgozzuk fel és fogyasztjuk el. Ez szinte biztosan azt jelentené, hogy a haszonállatokat a fajoknak megfelelően kell etetni, a fogyasztóknak pedig kevesebb húst tartalmazó, kiegyensúlyozott étrendet kell követniük, ami az éghajlat és az egészség szempontjából is előnyökkel jár⁽³⁹⁾. A fogyasztás és a kereslet kulcsfontosságú szerepet játszik abban, hogy milyen

⁽³⁵⁾ BEUC (2020).

⁽³⁶⁾ HL C 106., 2020.3.31., 1. o.

⁽³⁷⁾ Rijnhout, Stoczkiewicz, Bolger (2018).

⁽³⁸⁾ Ellen MacArthur Foundation (2019).

⁽³⁹⁾ HL C 190., 2019.6.5., 9. o.

mértékben tudjuk csökkenteni az üvegházhatásúgáz-kibocsátást. Ehhez hasonlóan Európában a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma pusztulásának kezelésével kapcsolatos legnagyobb kihívást a több bolygónyi erőforrást eltérő életmódunk jelenti⁽⁴⁰⁾. Az EGSZB ugyancsak ismételtlen kéri a természet jogainak elismerését, biztosítva annak az egyének és a vállalatok jogaival való egyenrangúságát⁽⁴¹⁾.

5. A jövőképtől a megvalósításig – uniós és tagállami szintű intézkedési lehetőségek

5.1. A Covid19-világjárványt követő gazdasági helyreállítással összefüggésben az EGSZB felkéri az Európai Bizottságot, az Európai Parlamentet és a tagállamokat, hogy az EGSZB-vel szorosan együttműködve nagyszabású és összehangolt integrált szakpolitikai programot dolgozzanak ki, amely elősegíti Európa „jobb újjáépítését” és a fenntartható fogyasztásra vonatkozó átfogó uniós stratégiához szükséges feltételek megteremtését. A zöld helyreállítási terveknek kell elindítaniuk a szükséges rendszerszintű változásokat a mobilitás, az élelmiszer, a lakhatás, a szabadidős tevékenységek, az energia-rendszerek és a jelentős hatást gyakorló termékcsoportok terén⁽⁴²⁾, figyelembe véve az uniós fogyasztás hatását az EU-ban és a világ déli országaiban egyaránt. A következő javaslatok e munka kiindulópontjaként szolgálnak.

5.2. Jogi vagy szabályozási eszközök

5.2.1. A fenntarthatóságot elősegítő, pl. a termék élettartamát növelő termékszabványok (szabályok) és terméktilalmak (tilalmak) bevezetése. Az EGSZB élen járt e téren, már az ipari termékek élettartamáról és a fogyasztók tájékoztatásáról szóló 2013-as véleményében⁽⁴³⁾, valamint későbbi véleményeiben is a szorgalmazta a tervezett elavulást teljes betiltását. Kiemelte, hogy hasznosnak tartaná egyfajta rendszer bevezetését a vásárolt termékek minimális élettartamának garantálására. Az Európai Parlament Belső Piaci és Fogyasztóvédelmi Bizottsága által nemrégiben elkészített jelentés ugyanebbe az irányba mutat⁽⁴⁴⁾. Ezzel összefüggésben a – pl. a Covid19-válság során – növekvő e-kereskedelem hatásait is meg kell vizsgálni.

5.2.2. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalma, nemcsak az élelmiszerellátási láncokban – ahogyan azt a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló új irányelv előírja⁽⁴⁵⁾ –, hanem más ágazatokban, például a textiliparban is, melyekben széles körben elterjedt tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembesülnek, amit a Covid19-válság tovább súlyosbított⁽⁴⁶⁾. Az EGSZB a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv kiegyensúlyozott végrehajtását szorgalmazza annak elkerülése érdekében, hogy megvédjék azokat a nagy márkagyártókat, amelyek a nagyobb haszon elérése érdekében visszaélnék tárgyalási pozíciójukkal.

5.2.3. Versenyjog. Az alapvető termékek árait (és szállítási feltételeire) vonatkozó, szállítók és vevők közötti kollektív tárgyalások engedélyezése, különösen azoknál a kapcsolódási pontoknál, ahol jelentős eltérések mutatkoznak az értéklánc egymást követő elemeinek összefonódási mértékében (pl. szétválasztott szállítói réteg a koncentrált vevői réteggel szemben). A horizontális megállapodásokra vonatkozó iránymutatások folyamatban lévő európai bizottsági felülvizsgálata során a korábbi, 2001. évi iránymutatásban⁽⁴⁷⁾ szereplő környezetvédelmi megállapodásokról szóló szakasz példája alapján azokba – a jelenlegi körülményekhez igazítva, többek között az európai zöld megállapodás, a Párizsi Megállapodás és a 12 fenntartható fejlődési cél figyelembevételével – újra be kell illeszteni az ágazati fenntarthatósági megállapodásokra vonatkozó szakaszt.

5.2.4. Kereskedelmi szabályok. A szociális és környezetvédelmi záradékok érvényesítése a kereskedelmi megállapodásokban, a szabályok be nem tartására vonatkozó szankciók bevezetése mellett (például a stratégiai ágazatokra kivetett, célzottan megemelt vámtarifák, azon ágazatok kivételével, amelyekben a vámtarifák kivetése következtében nőhet a szegénység a legkevésbé fejlett országokban).

5.2.5. A vállalatok elszámoltathatósága A vállalatok elszámoltathatósága biztosításának keretében a beszerzők tekintetében az ellátási láncuk egészére kiterjedő kötelező gondossági kötelezettség bevezetése (amely kötelezettséget hoz létre). Az „ellenőrzőlista” módszere helyett a vállalatoknak felül kellene vizsgálniuk a beszerzési eljárásaikat, amint az OECD javasolja⁽⁴⁸⁾, és a vállalatokra az érdekérvényesítés ellenőrzésére vonatkozó, szigorúbb jogszabályoknak kell vonatkozniuk. Intézkedéseket kell hozni a „zöldrefestés” ellen.

⁽⁴⁰⁾ Gerritsen, E. és Underwood, E. (2019) What the Green Deal means for Europe's biodiversity. Allen, B. és Charveriat, C. (2018) A meaty challenge. IEEP, Brüsszel.

⁽⁴¹⁾ HL C 81., 2018.3.2., 22. o.

⁽⁴²⁾ IEEP & FEPS.

⁽⁴³⁾ HL C 67., 2014.3.6., 23. o.

⁽⁴⁴⁾ A Belső Piaci és Fogyasztóvédelmi Bizottság jelentése.

⁽⁴⁵⁾ HL C 440., 2018.12.6., 165. o.

⁽⁴⁶⁾ Az OECD, civil szervezetek és szakszervezetek jelentései.

⁽⁴⁷⁾ HL C 3., 2001.1.6., 2. o.

⁽⁴⁸⁾ OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector (A ruházati és lábbeliágazatban működő felelős beszállítói láncokban alkalmazandó kötelező gondosságra vonatkozó OECD-iránymutatások).

5.2.6. Valamilyen szabványos eszköz kötelező alkalmazása az értéklánc különböző műveleteivel kapcsolatos információk nyomon követésére – ki, mikor, hol és milyen szociális és környezeti feltételekkel (a kötelezettség teljesítését biztosító technikai eszközként szolgál). A környezeti és szociális normák kidolgozásába és nyomon követésébe be kell vonni a civil társadalmat és szakszervezeteket is.

5.3. Gazdasági és pénzügyi eszközök

5.3.1. Az adóztatás súlypontjának a munkáról az erőforrások felhasználására való áthelyezése. A héarendelet folyamatban lévő felülvizsgálata keretében egyértelmű kritériumokat kell meghatározni azzal kapcsolatban, hogy a tagállamok hogyan vezethetnek be alacsonyabb héakulcsokat a fenntarthatóan előállított termékekre és az olyan szolgáltatásokra, amelyek csökkenthetik a fogyasztás negatív hatásait, mint pl. a javítási vagy megosztási szolgáltatások. A tagállamok közötti adóügyi versenyt és negatív versenyt megakadályozó intézkedések, valamint a legjövődélmezőbb ágazatok és a tőke méltányosabb megadóztatásának előmozdítása.

5.3.2. „A szennyező fizet” elv. Az Európai Bizottság komolyabban kezdte venni a külső hatások internalizálására vonatkozó megközelítést, például elismerte, hogy a megújuló energiaforrások mindaddig hátrányos helyzetben vannak, amíg a fosszilis erőforrások külső költségei nem tükröződnek teljes mértékben a piaci árban, illetve a közlekedési ágazatban igyekszik megvalósítani „a szennyező fizet” elvet. Ugyanakkor azt is tudomásul kell venni, hogy habár e megközelítések segítenek összeegyeztetni a fenntarthatóság ökológiai és gazdasági dimenzióját, nem veszik figyelembe a szociális dimenziót⁽⁴⁹⁾.

5.3.3. Méltányos és zöld közbeszerzés. A 12.7. fenntartható fejlődési cél kiemeli a fenntartható közbeszerzésre vonatkozó cselekvési tervek kidolgozásának fontosságát. Az emberi jogokkal kapcsolatos ENSZ-alapelvekre vonatkozó különféle nemzeti cselekvési tervek hivatkoznak a közbeszerzésre, valamint nemzeti szinten számos bevált gyakorlat van. Dániában például a közétkeztetésben – költségvetési megszorítások mellett – sikerült átállni arra, hogy több bioterméket használnak. A Helyi Önkormányzatok a Fenntarthatóságért (ICLEI) szervezet jelenleg egy olyan kezdeményezést támogat, amelynek célja a fenntartható élelmiszeripari közbeszerzések fokozatosán történő, kötelező bevezetése minden európai iskolában és óvodában. A körforgásos gazdaságra vonatkozó új cselekvési tervben az Európai Bizottság bejelentette, hogy arra fogja ösztönözni a közbeszerzőket, hogy vegyenek részt az „Állami szervek az éghajlatért és a környezetért” elnevezésű küszöbön álló kezdeményezésben, amely összefogja a zöld közbeszerzés megvalósítása iránt elkötelezett vásárlókat. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy tágabb fenntarthatósági feltételeket foglaljon bele, ideértve a szociális és a méltányos kereskedelemmel kapcsolatos megfontolásokat is. Az EGSZB támogatja továbbá az Európai Bizottság azon tervét is, miszerint javaslatot fog tenni a zöld közbeszerzés minimális kötelező kritériumaira és céljaira az ágazati jogszabályokban, valamint fokozatosan bevezeti a zöld közbeszerzés elterjedésének nyomon követésére szolgáló kötelező jelentéstételt.

5.3.4. A mezőgazdasági kistermelőket, kvv-kat és fogyasztói szövetkezeteket támogató együttműködési politikák kidolgozása.

5.4. Önkéntes vagy tájékoztatáson alapuló eszközök

5.4.1. A termékcímkézés segíthet bizonyos vállalatok fenntarthatósági törekvéseinek előmozdításában, de a címkéket semmilyen esetben sem szabad ürügyként használni az elfogadhatatlan magatartások és gyakorlatok szabályozásának mellőzésére. Például a világ erdőinek védelmére és helyreállítására irányuló uniós fellépés fokozásáról szóló uniós közlemény nyomán az Európai Bizottság többek között az „erdőtirtásmentes” címke bevezetésének lehetőségét mérlegeli. Ez azonban azt a benyomást keltheti, hogy az EU valójában megengedi a nem erdőbarát termékek uniós piacon való forgalomba hozását, ami nagyon megtévesztő lenne. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy fejlessze tovább a környezetvédelmi kiválóság jelölésére szolgáló, a termék teljes életciklusát lefedő meglévő címkéket, például az uniós ökocímkét, valamint terjessze ki azokat a szociális dimenzióra is. A termékek származására és előállítási módjára vonatkozó egyértelmű címkézési rendszer bevezetése megkönnyítené a fogyasztói döntéseket⁽⁵⁰⁾.

5.4.2. Alulról induló kezdeményezések és többszintű kormányzás. Az intézkedések megbízható szereplők, például városi közigazgatások és szövetségek segítségével történő helyi szintű decentralizációja a helyi intézkedések kialakításának hatékony módja, amely segít közelebb kerülni a polgárokhoz és előmozdítja érdemi szerepvállalásukat. Egyre több helyi önkormányzat rendelkezik komoly fenntarthatósági stratégiával, amelyet az Európai Bizottság olyan díjjal ösztönöz, mint az Európa Zöld Fővárosa díj vagy az „Uniós városok a méltányos és etikus kereskedelemért” díj. E mintákat és tendenciákat azonban valószínűleg a Covid19-válságra adott válaszok is befolyásolni fogják. A valós életkörnyezetekben megvalósított kísérleti kezdeményezések rendkívül hasznos információkkal szolgálhatnak a fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós stratégia kidolgozásához és végrehajtásához, ezért támogatni kell azokat.

⁽⁴⁹⁾ HL C 47., 2020.2.11., 30. o.

⁽⁵⁰⁾ HL C 190., 2019.6.5., 9. o.

5.4.3. Reklám és marketing. A reklám és marketing szerepével szintén foglalkozni kell annak érdekében, hogy az erősen fogyasztóközpontú megközelítéssel szakítva a termékek tartósságára és az új felhasználási lehetőségekre helyezze a hangsúlyt, kerülve ugyanakkor a megtévesztő hirdetéseket.

5.4.4. Oktatás. A polgárok szerepvállalásának és a kulturális változásnak az előmozdítása érdekében javaslatokat kell előterjeszteni arra vonatkozóan, hogy a lehető legkorábbi életkortól kezdve beépítsék az iskolai tantervekbe a fenntartható fogyasztással kapcsolatos oktatást, valamint a magánszektor oktatási kezdeményezéseinek (pl. a fogyasztói szervezetek részéről) ösztönzése érdekében.

Kelt Brüsszelben, 2020. szeptember 18-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Luca JAHIER
